

Література.

1. Концевич В. Продовольча безпека України під загрозою // Львівська газета № 118 (426). – 15.08.08 р. // <http://www.gazeta.lviv.ua/articles/2008/08/15>
2. Лукінов І.І., Саблук П.Т. Про стратегію трансформування АПК та забезпечення продовольчої безпеки України // Економіка України. – 2000. – № 9. – С. 62–81.
3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 р. № 1396 «Деякі питання продовольчої безпеки» // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1379-2007-%EF>
5. Резнікова О.С. Удосконалення механізму забезпечення продовольчої безпеки в Україні // Економіка АПК.- 2010.- №5.- С. 35-39.
6. Саблук П.Т. Продовольча безпека України // Економіка АПК.- 2009.- №10.- С. 3-7.
7. Суперсон В.І. Продовольча безпека України та деякі аспекти її формування в сучасних умовах // Економіка АПК.-2008.-№12.- С. 13-18.

ЕКОНОМІЧНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

СІДНЄВА Ж.К., К.Е.Н.,

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Якість навколишнього середовища є безперечною характеристикою якості життя людей у всіх країнах світу. Важливість цього питання обумовлена тими процесами, які відбуваються зараз у світовій економіці: процесами глобалізації та євроінтеграції, жорсткою конкуренцією на національних і зовнішніх ринках, врахуванням якості навколишнього природного середовища у системах управління якістю, системах екологічного управління, інтегрованих системах управління тощо.

Екстенсивний тип розвитку економіки України обумовив нерациональне природокористування. Період становлення України як незалежної держави серйозно ускладнився екологічною кризою в нашій країні, тобто критичним станом взаємовідносин суспільства з природою. Без вирішення питань зменшення антропогенного тиску на навколишнє середовище та адаптації до цих змін перехід до сталого розвитку стає проблематичним. Техногенний тиск на території України у шість-сім разів перевищує рівень розвинених європейських держав. Екологічна складова економічної безпеки перетворюється на

один з домінуючих чинників внутрішньої та зовнішньої політики держави. При цьому потрібно зважувати, що екологічні проблеми України частково обумовлюють екологічний стан всієї Європи.

Світові тенденції щодо стану природного навколишнього середовища притаманні і Україні. Надмірна концентрація промислових підприємств та автотранспорту на території країни призвели до великого антропогенного навантаження на довкілля. Дві третини забруднювальних речовин, що потрапили у повітря припало на стаціонарні джерела забруднення промислових підприємств. Сьогодні шкідливі викиди у повітряний басейн країни здійснюють майже 11 тис. промислових підприємств України. У 2008 р. від них в атмосферу надійшло 4,5 млн. т шкідливих речовин, що на 6 % менше ніж у 2007 р. та майже у 2 рази менше порівняно з 1990 роком. Однак це відбулося не за рахунок технічного переоснащення виробництва, а за рахунок скорочення його обсягів, що в свою чергу було зумовлено спадом економіки.

Вуглекислий газ (CO₂), метан (CH₄), закис азоту (N₂O) та озон (O₃) відносяться до парникових газів прямої дії, оскільки вони безпосередньо викликають парниковий ефект. Хоча ці гази постійно виробляються в атмосфері природним чином, збільшення їх концентрації є наслідком виробничої діяльності та негативно впливають на атмосферний баланс.

Від роботи двигунів пересувних джерел забруднення у 2008 р. в повітря надійшло 2,7 млн. т шкідливих речовин, переважна частина з яких – це викиди автомобільного (90,1 %), залізничного (2,5 %), водного (0,6 %), авіаційного (0,5%) транспорту та виробничої техніки (6,3 %). У розрахунку на квадратний кілометр території України підприємствами було викинуто 7,5 т шкідливих речовин (у 2007 р. – 8,0 т), а на душу населення – 98,0 (у 2007 р. – 103,3 кг).

В окремих регіонах надходження шкідливих речовин в атмосферу значно перевищили відповідні середні значення по країні. Зокрема, у Донецькій області обсяги викидів у розрахунку на квадратний кілометр були більшими у 7,7 рази, а на душу населення – у 3,5 рази, Дніпропетровській – відповідно у 4,0 та 2,9, Луганській – у 2,8 та 2,5, Івано-Франківській – у 2,3 та 1,8. У м. Києві щільність викидів на 1 км² території перевищила середній показник по країні в 4 рази і становила 32,3 тонни.

До ключових секторів економіки, які впливають на викиди та поглинання парникових газів в Україні відносяться:

І. Паливно-енергетичний комплекс та його підсектори (електроенергетика та теплопостачання, вугільна промисловість,

нафтогазовий комплекс, нафтопереробна промисловість).

II. Промисловість та її головні підсектори (гірничо-металургійний комплекс, хімічна промисловість, машинобудування та металообробка, промисловість будівельних матеріалів, харчова промисловість, інші галузі промисловості).

III. Будівельний комплекс.

IV. промисловий комплекс.

V. Житловий комплекс та комунально-побутове господарство.

VI. Транспорт.

VII. Інші галузі економіки

У галузевому розрізі до найбільш суттєвих джерел забруднення атмосфери шкідливими викидами відносяться галузі паливно-енергетичного комплексу, металургійна, хімічна та нафтопереробна промисловість, промисловість будівельних матеріалів та автотранспорт. В Україні автотранспорт характеризується низькою ефективністю двигунів, витрата палива в яких у 1,4-1,5 рази перевищують світові норми. Таким чином, викид парникових газів на 1 км пробігу в країні значно вищий. Значні обсяги викидів мають і галузі агропромислового комплексу, в якому потенційними джерелами викидів парникових газів є спалювання органічного палива, тваринництво, вирощування рису, застосування мінеральних добрив та діяльність підприємств харчової промисловості.

Виключно важливе значення для вирішення проблеми пом'якшення антропогенного впливу на зміну клімату має впровадження Кіотського протоколу до Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату.

Кіотський протокол до Рамкової Конвенції ООН – міжнародна угода, яка передбачає стабілізацію викидів вуглекислого газу в атмосферу на рівні 1990 р., а потім поступове їх зменшення для запобігання зміні клімату нашої планети. Відповідно до протоколу для кожної країни встановлюється максимально допустима межа викидів. Всі розвинені країни та країни з перехідною економікою, які ратифікували цей документ, беруть на себе зобов'язання обмежити та зменшити викиди парникових газів у 2008-2012 роках.

На кінець 2009 року Протокол був ратифікований 181 країною світу, які є сукупно відповідальними за більш ніж 61,0 % загальносвітових обсягів викидів. У грудні 2009 року у м. Копенгагені (Данія) відбулася чергова міжнародна конференція щодо зміни клімату. Представники 185 країн із 193 підписали угоду, в якій передбачається утримання глобального потепління в межах 2 градусів за Цельсієм до кінця XXI століття. Цього планується досягти за

допомогою переходу до нових екологічно безпечних технологій, відновлювальних джерел енергії, а також через існуючі ринкові механізми скорочення викидів, що передбачені Кіотським протоколом.

Україна підписала Рамкову Конвенцію ООН з питань зміни клімату у червні 1992 року, Верховна Рада України ратифікувала її 29 жовтня 1996 року. Згідно з міжнародними вимогами Україна стала Стороною Кіотського протоколу. У базовому 1990 році Україна займала п'яте місце серед країн, за кількістю викидів парникових газів. У 1998 році завдяки зменшенню викидів Україна перемістилася на 10 місце, її передували Сполучені Штати Америки, Росія, Японія, Німеччина, Канада, Великобританія, Франція, Італія та Австралія. Реальні викиди України в атмосферу в 2008 р. становили 50 % обсягу 1990 року. Але навіть з таким зниженням, за викидами парникових газів Україна входить до двадцятки найбільших забруднювачів у світі, несучи певну відповідальність за негативні наслідки від зміни клімату.

Кожна країна отримала межі викидів в атмосферу шкідливих газів.

Для України дозволений рівень викидів парникових газів на 2008-2012рр. – 100 % від рівня 1990 р. (для країн ЄС в цілому – 92 %, Японії – 94 %, Росії – 100 %). Країни, що розвиваються, включаючи Китай та Індію, обов'язків на себе не брали. Важливо підкреслити, що зараз мова йде тільки про 2008-2012 рр., а з 2013 р. буде діяти нова угода.

Кіотський протокол - перший міжнародний документ, що використовує ринкові механізми для вирішення глобальних екологічних проблем, так звані механізми гнучкості. Основними інструментами, передбаченими Кіотським протоколом є:

— міжнародна торгівля квотами, згідно з якою держава або окремі господарюючі суб'єкти на його території можуть продавати або купувати квоти на викиди парникових газів на національному, регіональному або міжнародному ринках. Тобто, якщо країна не використовує на 100 % дозвіл на викиди парникових газів (квоту), то вона може продати її іншій країні. В реальності, країни що мають квоти (Росія, Україна, Білорусія, Польща, Румунія) досягли їх не за рахунок цілеспрямованої політики урядів, а за рахунок спаду та реструктуризації економіки після 1990 року. Екологічні організації виступають проти продажу таких квот, тому що на глобальному рівні це не призводить до додаткового зниження викидів парникових газів. Поки що Україна має резерв за квотами на викиди, але з підйомом економіки він швидко закінчиться;

— механізми чистого розвитку – проекти із зниження викидів парникових газів, які виконуються на території однієї із країн, що розвивається;

— проекти спільного впровадження - проекти із зниження викидів парникових газів, що виконуються на території однієї з країн повністю або частково за рахунок інвестицій другої країни.

Такі проекти є економічно вигідними обом країнам: підприємства, що приймають проекти отримують часткове фінансування за рахунок продажу знижень викидів, а країни (підприємства), що купують мають економічну вигоду, бо для досягнення аналогічного зменшення викидів підприємству потрібно було би докласти більших фінансових затрат.

Для забезпечення активізації виконання всіх умов, необхідних для повноцінної і ефективної участі у гнучких механізмах Кабінетом Міністрів України розроблено Національний план заходів щодо реалізації Кіотського протоколу до Рамкової Конвенції ООН. Цей план|становищ| передбачає: створення|створіння| національної системи інвентаризації викидів і поглинання парникових| газів; створення|створіння| системи обліку|урахування| викидів і поглинання (реєстру) парникових газів; формування інфраструктури проектів спільного|сумісного| здійснення; розробку національної системи торгівлі викидами парникових газів; регулярну підготовку національних повідомлень|сполучень|; розробку національного і регіональних планів пом'якшення наслідків зміни| клімату; створення|створіння| бази даних екологічно безпечних технологій.

Впровадження політики зниження викидів парникових газів є головним завданням України за Рамковою Конвенцією ООН. Зволікання з розробкою та реалізацією Національної та регіональних планів запобігання зміни клімату підвищує ризик негативних впливів на українську економіку внаслідок зміни клімату.

Згідно з вимогами Кіотського протоколу Україна здійснила інвентаризацію викидів і поглинання парникових газів, створила національний реєстр викидів і поглинання парникових газів, щорічно подає в Секретаріат Конвенції кадастри парникових газів. Міжнародне тестування (2007 р.) засвідчило, що Україна може стати потенційним продавцем квот на викиди парникових газів, це дасть можливість залучати фінансові ресурси і сприяти впровадженню сучасних енергозберігаючих технологій, передусім в ті галузі, які є головними джерелами викидів парникових газів. Оскільки Україна є одним із самих великих постачальників вуглецевих одиниць на ринок, то теоретично вона може продавати значну їх кількість, але перепорою є

необхідність направляти кошти, що отримуються від продажу на фінансування заходів щодо скорочення викидів. Провідні країни Євросоюзу, Японія і Канада виявляють зацікавленість щодо придбання українських квот. Україна змогла укласти тільки одну угоду щодо продажу квот на викиди парникових газів. Реалізувала свої умовні викиди в рамках Кіотського протоколу шахта ім. Засядько японській компанії, яка зараз приймає участь в модернізації виробництва на шахті.

У рамках Європейського Союзу діє своя програма торгівлі викидами, яка є значною міжнародною системою торгівлі викидами парникових газів. Програма поширена на 25 країн Євросоюзу, більш як на 11500 джерел забруднення в індустріально розвинутих секторів виробництва. Високорозвинена Німеччина покупцем на ринку квот не буде. У країні давно і ефективно проводяться масштабні природоохоронні заходи. В той же час покупцями українських квот на викиди парникових газів можуть бути Іспанія, Італія, Люксембург, Бельгія, Австрія, у яких дефіцит квот. США поки що не ратифікували Кіотський протокол. Нині у них діє механізм так званих добровільних скорочень, а також реалізуються регіональні програми торгівлі квотами.

Національним планом заходів передбачена участь України в спільних проектах. Україна приймає участь у виконанні спільних програм з багатьма країнами, що приєдналися до Рамкової Конвенції ООН, серед яких Канада, Нідерланди, Сполучені Штати Америки, Фінляндія та Швейцарія. Проекти спільного впровадження – це проекти із зниження викидів парникових газів, що виконуються на території України повністю або частково за рахунок інвестицій другої країни. Ці проекти окрім створення додаткового екологічного ефекту у виді скорочення викидів дозволяють залучати зовнішні фінансові ресурси в Україну. Особливе значення для країни мають механізми спільного впровадження для реалізації проектів з енергоефективності. Слід підкреслити, що потенціал проектів спільного впровадження є додатковим до тих заходів, які Україна самостійно здійснює в межах реалізації Комплексної державної програми з енергозбереження. На практиці запровадження норм і правил гнучких механізмів ускладнюється внаслідок принципових відмінностей у позиціях різних країн.

Орієнтовно рівень цього тиску в Україні за питомими параметрами перевищує показники розвинутих країн у декілька разів. А це створює загрозу екологічній безпеці в масштабах усієї держави. Тому необхідно класифікувати за єдиною ознакою екологічної

безпеки діяльність усіх промислових підприємств, ідентифікувати екологічно найнебезпечніші, визначити серед них пріоритетні для застосування першочергових заходів щодо зменшення їхнього шкідливого впливу на довкілля, прискорити розроблення і впровадження визнаної в усьому світі системи екологічного управління.

СУЧАСНІ БІОЕКОЛОГІЧНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

***ШКАБАРА Т.А., К.Б.Н.,
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
ІНСТИТУТ КНТЕУ,
ЛОПАТИНСЬКА А.Ю., АСПРАНТ,
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ І ПРОГНОЗУВАННЯ НАН УКРАЇНИ***

Проблема забезпечення населення України продуктами харчування в необхідному кількісному та якісному вимірі є нагальною й потребує аналітичних підходів до прогнозованого забезпечення та практичного вирішення. Дієвими механізмами реалізації національної продовольчої безпеки повинні бути економічні, соціальні, екологічні та інші напрями, їх обґрунтоване поєднання й відповідне коректування в залежності від особливостей конкретного ринкового періоду.

Необхідність розробки стратегії національної продовольчої безпеки розглядається вітчизняними науковцями в різних ракурсах: проведення політики продовольчої незалежності країни [1]; внутрішнього виробництва й створення належних запасів продовольства [2]; теоретико-методологічних засад регіональної політики, зокрема планування розвитку регіонів [3], інноваційного розвитку агропродовольчої сфери [4] тощо.

Особливе місце в формуванні продовольчої безпеки на рівні країни належить біологічним та екологічним складовим. Сьогодні важливо певною мірою модифікувати “класичне” вирішення проблеми харчування населення з позицій кількісних пріоритетів в аспект гарантування споживачам якісних та безпечних продовольчих товарів, що є основою раціонального та здорового харчування людини (рис. 1). Це послугувало метою наукового дослідження й визначило авторський підхід до підвищення дієвості долаття продовольчих загроз в Україні.

Гарантування продовольчої безпеки є однією із важливих